

**ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ. ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ,
ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ**

Σέβη Μπουλαλά
Πανεπιστήμιο Κρήτης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Βιβλιοθήκη του ΠΚ είχε αρχίσει την εισαγωγή των βιβλιογραφικών δεδομένων του υλικού της στο ηλεκτρονικό της σύστημα από το 1989. Με την έναρξη υλοποίησης του ΕΠΕΑΕΚ τον Ιούνιο του 1997, καταστρώθηκε ένα ειδικό πακέτο εργασίας για την αναδρομική καταλογογράφηση και επενδύθηκε σ' αυτό το έργο ένα σημαντικό μέρος της όλης προσπάθειας. Ο όγκος της συλλογής, η σημασία του επί μέρους υλικού, που την καθιστά μια από τις σημαντικότερες της χώρας, απαιτούσαν μια συγκροτημένη και προσεκτική προσέγγιση και μεθοδολογία.

Σήμερα ο κατάλογος περιλαμβάνει βιβλιογραφικές εγγραφές που αντιστοιχούν στο 98 % της Βιβλιοθήκης και αποτελεί ένα από τους πιο ολοκληρωμένους της χώρας.

Σκοπός της εισήγησης είναι:

- Να παρουσιάσει το πρόγραμμα της αναδρομικής καταλογογράφησης που αναπτύχθηκε στο ΠΚ
- Να εκθέσει τα προβλήματα και τις δυσκολίες που προέκυψαν κατά την περίοδο υλοποίησης του έργου,
- Να εγκύψει στις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η καταλογογράφηση των ελληνικών βιβλίων εξ αίτιας της απουσίας προτύπων και να περιγράψει τις λύσεις που επιχειρήθηκαν στα επί μέρους προβλήματα,
- Να συμβάλει στη συζήτηση για μια καλόπιστη κριτική των μέχρι τώρα επί μέρους προσπαθειών για την καθιέρωση προτύπων καταλογογράφησης (θεματικοί όροι Εθνικής, Ζωσιμαίας, Ναυπάκτου, κλπ),
- Να βοηθήσει στη συγκρότηση ομάδων συνεργασίας μεταξύ των ακαδημαϊκών και των δημοσίων (με την ευρύτερη έννοια του όρου) βιβλιοθηκών ως προς το έργο της καταλογογράφησης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Βιβλιοθήκη του ΠΚ είχε αρχίσει την εισαγωγή των βιβλιογραφικών δεδομένων του υλικού της στο ηλεκτρονικό της σύστημα από το 1989. Με την έναρξη υλοποίησης του ΕΠΕΑΕΚ τον Ιούνιο του 1997, καταστρώθηκε ένα ειδικό πακέτο εργασίας για την αναδρομική καταλογογράφηση και επενδύθηκε σ' αυτό το έργο ένα σημαντικό μέρος της όλης προσπάθειας. Ο όγκος της συλλογής, η σημασία του επί μέρους υλικού, που την καθιστά μια από τις σημαντικότερες της χώρας, απαιτούσαν μια συγκροτημένη και προσεκτική προσέγγιση και μεθοδολογία.

Σήμερα ο κατάλογος περιλαμβάνει βιβλιογραφικές εγγραφές που αντιστοιχούν στο 98 % της Βιβλιοθήκης και αποτελεί ένα από τους πιο ολοκληρωμένους της χώρας.

Σκοπός της εισήγησης είναι:

- Να παρουσιάσει το πρόγραμμα της αναδρομικής καταλογογράφησης που αναπτύχθηκε στο ΠΚ
- Να εκθέσει τα προβλήματα και τις δυσκολίες που προέκυψαν κατά την περίοδο υλοποίησης του έργου,
- Να εγκύψει στις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η καταλογογράφηση των ελληνικών βιβλίων εξ αίτιας της απουσίας προτύπων και να περιγράψει τις λύσεις που επιχειρήθηκαν στα επί μέρους προβλήματα,

- Να συμβάλει στη συζήτηση για μια καλόπιστη κριτική των μέχρι τώρα επί μέρους προσπαθειών για την καθιέρωση προτύπων καταλογογράφησης (θεματικοί όροι Εθνικής, Ζωσιμαίας, Ναυπάκτου, κλπ),
- Να βοηθήσει στη συγκρότηση ομάδων συνεργασίας μεταξύ των ακαδημαϊκών και των δημοσίων (με την ευρύτερη έννοια του όρου) βιβλιοθηκών ως προς το έργο της καταλογογράφησης.

ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΠΚ ΣΤΟ ΡΕΘΥΜΝΟ

Η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο ξεκίνησε το 1978 και αμέσως γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη. Από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του Πανεπιστημίου δημιουργήθηκε ένα τέτοιο κλίμα σοβαρότητας και εμπιστοσύνης, ώστε αρκετοί ιδιώτες, κάτοχοι αξιόλογων βιβλιοθηκών, να εμπιστευθούν στο Πανεπιστήμιο τις πολύτιμες, και για την αξία τους αλλά και για συναισθηματικούς βέβαια λόγους, συλλογές τους. Έτσι στην Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου έχουν δωριθεί μέχρι αυτή τη στιγμή περί τις 30 σημαντικές συλλογές. Το Πανεπιστήμιο ενδιαφέρθηκε για τον εντοπισμό συλλογών σχετικών με τους τομείς της Φιλοσοφικής Σχολής και πέτυχε να αγοράσει από ιδιωτικούς φορείς, σε πολύ καλές τιμές περί τις 10 σημαντικές συλλογές. Εκτός από τις συλλογές βιβλίων, υπάρχουν και αρχεία (Ε. Μοάτσου, Α. Παπακώστα, Ή. Πρεβελάκη, Α. Σφακιανάκη, Α. Ξύδη) που η καταγραφή και η γενικότερη οργάνωσή τους είναι έργο υπό εξέλιξη.

Σήμερα η Βιβλιοθήκη του ΠΚ αριθμεί περί τους 250.000 τόμους βιβλίων και περί τους 30.000 τόμους περιοδικών.

Όλο το υλικό είναι συγκεντρωμένο σε ένα ενιαίο χώρο και από την άποψη αυτή η συλλογή αυτή αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες όλης της χώρας. Η συγκέντρωση τόσο μεγάλου υλικού, που σημειώθηκε μόλις μέσα σε 12 χρόνια (1978-1990) μας δημιούργησε πολύ σοβαρά προβλήματα ως προς τη καταλογογράφηση και τεκμηρίωση του υλικού. Τα προβλήματα αυτά απόκτησαν μεγαλύτερη οξύτητα εξαιτίας του γεγονότος ότι η βιβλιοθήκη λειτουργούσε και το προσωπικό της ήταν υποχρεωμένο να μοιράζει το χρόνο ανάμεσα στην εξυπηρέτηση και τη καταλογογράφηση. Η πίεση ήταν πολύ μεγάλη και έπρεπε να ληφθούν εν θερμώ πολλές και σημαντικές αποφάσεις. Σήμερα κοιτώντας πίσω μπορούμε να δούμε με νηφαλιότητα την ορθότητα ή μη των αποφάσεων εκείνων.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΔΕΛΤΙΟΚΑΤΑΛΟΓΟΥ (1977-1994)

Αμέσως με την υποδοχή των πρώτων φοιτητών και την προμήθεια των πρώτων βιβλίων το φθινόπωρο του 1977 άρχισε το έργο της καταλογογράφησης με τη δημιουργία δελτίων, χειρόγραφων στην αρχή και δακτυλογραφημένων αργότερα. Σε μια επόμενη φάση αρχίσαμε να παραγγέλλουμε από τη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου και από τον Blackwell Of North America έτοιμα σετ δελτίων, τα οποία ενσωματώναμε στον κατάλογο.

Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣ (1989-1997)

Τα πρώτα δειλά βήματα της ηλεκτρονικής καταλογογράφησης και η έναρξη διαμόρφωσης του προγράμματος ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ ξεκινούν στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του

’80

Το 1985 ξεκινά ο πρώτος σχεδιασμός του ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ I

Το καλοκαίρι του 1989

- άρχισε η λειτουργία του προγράμματος ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ I και η ανάπτυξη της βάσης δεδομένων σε υπολογιστή IBM 4361 (VM-CMS).
- Φορτώνονται στη βάση οι πρώτες ταινίες-της LG
- αρχίζει δειλά-δειλά το προσωπικό της βιβλιοθήκης (4 άτομα) να καταχωρούν στο ηλεκτρονικό σύστημα τις πρώτες εγγραφές σε μορφή MARC. Το υλικό που επιλέχθηκε ήταν τα λογοτεχνικά βιβλία, και τα σχετικά με την εκπαίδευση.

Το 1992

- χωρίζει η κοινή βάση δεδομένων Ρεθύμνου- Ηρακλείου (29.000 εγγραφές) και περνάμε στον ΠΤΟΛΕΜΑΙΟ II,

- Στο Ρέθυμνο η βάση δεδομένων φορτώνεται και λειτουργεί σε υπολογιστή VAX.
- Εκτός από την πρωτότυπη καταλογογράφηση, έχουμε τη δυνατότητα αναζήτησης βιβλιογραφικών εγγραφών στον ενωμένο κατάλογο των Πανεπιστημίων της Καλιφόρνιας (MELVYL) μέσω του telnet, και στα CDMARC Bibliographic της βιβλιοθήκης του Κογκρέσου.

Το 1994

Δημιουργείται ειδικό συνεργείο για την καταλογογράφηση της βιβλιοθήκης Αγγέλου Παπακώστα. Η συλλογή αποτελείται από 18000 τόμους και είναι από τις μεγαλύτερες που ενσωματώθηκαν στη Βιβλιοθήκη του ΠΚ. Το μεγαλύτερο μέρος των βιβλίων της συλλογής αυτής είναι ελληνικά. Πρόκειται για σπάνιες εκδόσεις του 19ου αιώνα η καταλογογράφηση των οποίων απαιτεί στέρεες φιλολογικές και ιστορικές γνώσεις. Η καταλογογράφηση της συλλογής αποτελεί σημαντικό σταθμό στην ιστορία της καταλογογράφησης της Βιβλιοθήκης του ΠΚ. Για την υλοποίηση του έργου αυτού δημιουργείται ειδικό πρόγραμμα, που χρηματοδοτείται από τον Ειδικό Λογαριασμό του ΠΚ. Το πρόγραμμα αυτό τελεί υπό την επιστημονική εποπτεία του καθηγητή κ. Αλέξη Πολίτη και τη βιβλιοθηκονομική εποπτεία του διευθυντή της Βιβλιοθήκης κ. Μιχάλη Τζεκάκη.

Το 1997

- Η βάση δεδομένων μεταφέρεται σε υπολογιστή Hewlett Packard
- λειτουργούν πια όλα τα υποσυστήματα του ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ II (Καταλογογράφηση-Καθιερωμένα Αρχεία- Παραγγελίες - Τιμολόγια - Δανεισμός-Εκτυπώσεις)
- Η πρόσβαση στον κατάλογο παρέχεται, είτε συμβατικά (με χρήση telnet), είτε μέσω αρχιτεκτονικής client/server (WWW/Z39.50)

Η ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΕΑΕΚ

Ιανουάριος 1989 - Μάιος 1997

125.687 Τόμοι καταχωρημένοι στο σύστημα

88.305.1 Βιβλιογραφικές εγγραφές

ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ

Το έργο της αναδρομικής καταλογογράφησης του υλικού της βιβλιοθήκης του Π.Κ. στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ ξεκίνησε το Ιούνιο του 1997. Για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος η βιβλιοθήκη προσέλαβε 4 άτομα με πλήρες ωράριο απασχόλησης (8 ώρες) και άλλα 6 άτομα που εργάζονταν 5 ώρες, με αποκλειστικό αντικείμενο εργασίας την καταλογογράφηση του υλικού της ανοιχτής συλλογής και των σπανίων σε συνεργασία με το μόνιμο προσωπικό του αντίστοιχου τμήματος της.

Πριν από την έναρξη της αναδρομικής καταλογογράφησης προηγήθηκε η εκπαίδευση και η ενημέρωση των ατόμων σχετικά με τα πρότυπα, τους κώδικες και τα εγχειρίδια που χρησιμοποιεί η βιβλιοθήκη του Π.Κ.

- AACR2, 1988 edition,
- MARC Format for bibliographic data,
- MARC format for Authority data,
- Library of Congress Classification Schedules,
- LC Subject Headings,
- Subject Cataloging manual: Subject Headings,
- Free-Floating Subdivisions,

το αυτοματοποιημένο πρόγραμμα διαχείρισης της βιβλιοθήκης, ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ II, και αναζητήσεις βιβλιογραφικών δεδομένων σε ξένες βάσεις.

Η αναδρομική καταλογογράφηση άρχισε από το υλικό της βιβλιοθήκης που είχε αρκετή ζήτηση και κίνηση, όπως τα βιβλία της Τέχνης, Φιλοσοφίας, Ψυχολογίας, Θρησκείας μετά ακολούθησε της Ιστορίας, της Αρχαίας Ελληνικής και Λατινικής Γραμματείας, των Πολιτικών - Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών, της Μουσικής, των Θετικών Επιστημών, της Ιατρικής και της Τεχνολογίας. Αντικείμενο επεξεργασίας ήταν όλο το υλικό ανεξαρτήτως γλώσσας.

- Το μεγαλύτερο μέρος του ξενόγλωσσου υλικού (γύρω στο 80%) μπορούσε να αναζητηθεί και να εντοπιστεί σε ξένες βάσεις δεδομένων, επομένως η καταλογογράφηση του υλικού αυτού δεν παρουσίαζε ιδιαίτερα προβλήματα,
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ελληνικών βιβλίων (πάνω από 90%) δεν μπορούσε να εντοπιστεί σε άλλες βάσεις βιβλιογραφικών δεδομένων και απαιτούσε πρωτότυπη καταλογογράφηση

Η ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΣΠΑΝΙΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Παράλληλα με την επεξεργασία του υλικού της ανοικτής συλλογής, γινόταν και η καταλογογράφηση των σπανίων συλλογών της. Αν το έργο της πρωτότυπης καταλογογράφησης είναι επίπονο, η τεκμηρίωση του παλαιού και σπανίου υλικού παρουσιάζει αρκετές ιδιαιτερότητες και επιπλέον δυσκολίες:

- Η δημιουργία των βιβλιογραφικών εγγραφών για τα βιβλία της κατηγορίας αυτής είναι πολλές φορές αποτέλεσμα έρευνας του καταλογογράφου σε πρωτογενείς πηγές ή σε πιο απλές περιπτώσεις στηρίζονται σε προγενέστερες ερευνητικές εργασίες.
- Κάποτε, το προς καταλογογράφηση υλικό είναι μοναδικό όπως π.χ. στην περίπτωση των χειρογράφων, του αρχαιικού υλικού ή των αθησαύριστων εκδόσεων.
- Άλλοτε έχουμε στα χέρια μας φθαρμένα αντίτυπα- ακέφαλα, κολοβά με αποτέλεσμα η εικόνα του προς καταλογογράφηση υλικού να είναι παραμορφωμένη. Σε αυτές τις περιπτώσεις ιχνηλατούμε με βοηθούς τη διαίσθηση, τις γενικές γνώσεις και την πείρα μας. Ταυτόχρονα, ανατρέχουμε σε βιβλιογραφίες, γραμματολογίες, εγκυκλοπαιδικά λεξικά και κάθε είδους βοηθήματα προκειμένου να εντοπίσουμε το όνομα του συγγραφέα και τον τίτλο του έργου, να ταυτίσουμε την έκδοση και να δώσουμε την ακριβή φυσική περιγραφή της.

Θα πρέπει να τονίσουμε εδώ την πολύτιμη βοήθεια που μας προσφέρεται ως προς το έργο της καταλογογράφησης των παλαιών ελληνικών βιβλίων από τους φιλόλογους και τους ιστορικούς που ασχολούνται με τις αντίστοιχες περιόδους. Ορισμένοι από τους επιστήμονες αυτούς γνωρίζουν σε βάθος τη βιβλιογραφία των βιβλίων που εκδόθηκαν από την εμφάνιση της τυπογραφίας μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα. Για την ομάδα καταλογογράφησης οι άνθρωποι αυτοί ήταν πάντα ένα σταθερό και έγκυρο σημείο αναφοράς.

Στατιστικά της βάσης δεδομένων ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ

Μάιος 1997 - Ιούλιος 2000

113.594 Τόμοι καταχωρημένοι στο σύστημα
78.557 Βιβλιογραφικές εγγραφές

Ιανουάριος 1989 - Δεκέμβριος 2000

249.194 Τόμοι καταχωρημένοι στο σύστημα
164.149 Βιβλιογραφικές εγγραφές
214.870 Σύνολο βιβλιογραφικών εγγραφών.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΠΙΚΕΦΑΛΙΔΩΝ ΠΟΥ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΖΟΥΝ

Για την θεματική ευρετηρίαση του υλικού, έντυπου ή ηλεκτρονικού, το οποίο έχει "γραφεί" ή "μεταφραστεί" στα ελληνικά, η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης χρησιμοποιεί θεματικές επικεφαλίδες στην αγγλική γλώσσα όπως αυτές καθιερώνονται στον Θεματικό κατάλογο της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (Library of Congress Subject Headings) και τους κανόνες που αναγράφονται στα σχετικά εγχειρίδια (Subject Cataloging Manual Subject Headings). Στην ελληνική γλώσσα καθιερώνονται τα ονόματα των φυσικών προσώπων όταν πρόκειται για έλληνες συγγραφείς, των οργανισμών, ενώ γίνεται προσπάθεια να καθιερώνονται στα ελληνικά και τα ονόματα των τοπωνυμίων. Παρακάτω αναφέρονται τα προβλήματα που συναντούμε στην καθιέρωση των τοπωνυμίων.

Ονόματα αρχαίων πόλεων

Μια από μεγαλύτερες κατηγορίες τοπωνυμίων για τις οποίες οι θεματικοί καταλογογράφοι καλούνται να καθιερώσουν θεματικές επικεφαλίδες είναι οι αρχαίες πόλεις. Η καθιέρωση των σχετικών θεματικών όρων γίνεται με βάση τους κανόνες που περιγράφονται στο κεφάλαιο H715 του Subject Cataloging Manual όπου υπάρχουν παραδείγματα και σχετικές οδηγίες. Σύμφωνα με τον βασικό κανόνα αν μια πόλη υπάρχει στην ίδια τοποθεσία από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, αλλά σήμερα έχει άλλο όνομα, καθιερωμένος όρος είναι το σημερινό όνομα της πόλης. Η παλαιότερη ή οι παλαιότερες ονομασίες της αναγράφονται στην καθιερωμένη εγγραφή (authority records) ως μη καθιερωμένοι όροι. Έτσι για την αρχαία πόλη της Κύπρου Κίτιο καθιερωμένος όρος είναι ο όρος: Λάρνακα (Κύπρος), επειδή η πόλη αυτή υπάρχει σήμερα στην θέση του Κιτίου. Αυτός ο κανόνας ισχύει και για την καθιέρωση των ονομάτων των αρχαίων ελληνικών πόλεων της Μικράς Ασίας (πχ. Πέργαμος), της Κάτω Ιταλίας και Σικελίας.

Το όνομα της αρχαίας πόλης καθιερώνεται όταν δεν έχει κτιστεί στην θέση της νεώτερος οικισμός. Για την Κνωσό π.χ. το καθιερωμένο όνομα είναι Knossos (Extinct city). Από το παραπάνω παράδειγμα φαίνεται ότι όταν το όνομα της αρχαίας πόλης είναι καθιερωμένος όρος, δεν προσδιορίζεται η χώρα όπου βρίσκεται. Την πληροφορία για το όνομα της αρχαίας όπου βρίσκεται η πόλη παίρνει ο χρήστης μέσω του γενικότερου όρου Extinct cities που υποδιαιρείται με το όνομα της χώρας στην οποία βρίσκεται η πόλη π.χ. με την θεματική επικεφαλίδα Knossos (Extinct city) συνδέεται ο γενικότερος θεματικός όρος Extinct cities--Greece--Crete.

Όταν υπάρχουν όμως δύο αρχαίες πόλεις με το ίδιο όνομα, όπως για παράδειγμα οι αρχαίες πόλεις με το όνομα Σόλοι, ερείπια των οποίων σώζονται στην Κύπρο και την Μικρά Ασία, προσδιορίζεται το όνομα της χώρας όπου βρίσκεται η πόλη. Έτσι ο καθιερωμένος όρος είναι π.χ. Soli (Cyprus: Extinct city).

Προκειμένου να εφαρμοστούν οι κανόνες αυτοί κατά την καθιέρωση και των ελληνικών θεματικών θα πρέπει να ισχύουν ορισμένες προϋποθέσεις. Η βασική προϋπόθεση είναι να υπάρχουν στα ελληνικά πλήρεις κατάλογοι αρχαίων ελληνικών πόλεων, κατάλογοι δηλαδή που να παρέχουν όλες τις παραπάνω. Τέτοιοι όμως κατάλογοι δεν υπάρχουν. Ο κατάλογος των αρχαιολογικών τόπων του ΥΠ.ΠΟ. που άρχισε πρόσφατα να εκδίδεται όχι μόνο δεν είναι πλήρης, αλλά είναι και δύσχρηστος ("Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της Ελλάδος," Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Αρχείου Μνημείων και Δημοσιευμάτων, 1994). Επίσης δεν αναφέρεται σε αρχαίες ελληνικές πόλεις εκτός ελληνικής επικράτειας. Η έλλειψη αυτή, συμπληρώνεται ως ένα βαθμό, από την πρόσφατη έκδοση του Υπουργείου Αιγαίου σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού στην οποία καταγράφονται οι οικισμοί των παραλίων της Μεσογείου από τους προϊστορικούς μέχρι τους παλαιохριστιανικούς χρόνους.

Επειδή λοιπόν δεν υπάρχει ένας πλήρης κατάλογος των αρχαίων ελληνικών πόλεων, αλλά και επειδή για ορισμένες αρχαίες πόλεις υπάρχει διαφωνία με ποια σημερινή πόλη ταυτίζονται, θα προτείναμε δίπλα στο όνομα της αρχαίας πόλης να μην γράφεται μόνο ότι είναι αρχαία πόλη αλλά και το όνομα της χώρας όπου βρίσκεται. Αν βρίσκεται στο σημερινό ελληνικό κράτος να προσδιορίζεται το όνομα της περιφέρειας. Το ίδιο ισχύει και για πόλεις βυζαντινές, αλλά και πόλεις με ελληνικό όνομα των νεότερων χρόνων π.χ.

Αμφίπολις (Αρχαία πόλη: Μακεδονία)
Πέργαμος (Αρχαία πόλη: Μικρά Ασία)
Κίτιον (Αρχαία πόλη: Κύπρος)
Θεοδοσούπολις (Μικρά Ασία)
Ανδριανούπολις (Θράκη, Ανατολική)
Μοσχόπολις (Αλβανία)

Γενικές κατηγορίες τοπωνυμίων (σύγχρονες πόλεις, βουνά, ποταμοί κλπ.)

Βασικές οδηγίες για την καθιέρωση θεματικών επικεφαλίδων που αναφέρονται σε γεωγραφικούς όρους παρέχονται στις ενότητες H690 (Formulating Geographic Headings) και H810 (Qualification of Geographic Headings) του εγχειριδίου Subject Cataloging

Manual: Subject Headings. Στην α' ενότητα αναφέρεται πως καθιερώνονται οι γεωγραφικοί όροι και στην β' ενότητα προσδιορίζεται που βρίσκονται (σε ποια χώρα, πολιτεία κλπ.). Βασική πηγή πληροφόρησης είναι το Geographic Names Information System (GNIS). Σ' αυτό υπάρχει πρόσβαση μέσω ιστοσελίδας στο Internet (<http://www-nmd.usgs.gov/www/gnis/gnisform.htm>). Τμήμα αυτού του συστήματος πληροφόρησης είναι το BGN (Board on Geographic Names) όπου δίδονται πληροφορίες για τοπωνύμια που βρίσκονται όχι μόνο στις Η.Π.Α., αλλά και σ' όλο τον κόσμο.

~ Με βάση τους κανόνες, δίπλα στο όνομα του γεωγραφικού όρου, στις περισσότερες περιπτώσεις γράφουμε το όνομα της χώρας ή των χωρών στις οποίες βρίσκεται το τοπωνύμιο. Θεωρούμε όμως ότι προκειμένου για ελληνικά τοπωνύμια, πρέπει μέσα σε παρένθεση να γράφουμε το όνομα της περιφέρειας στην οποία βρίσκεται π.χ. Μακεδονία, Θράκη, Ιόνια Νησιά κλπ. αν πρόκειται για πόλη (κωμόπολη κλπ.). Αν πρόκειται για νομό ή επαρχία να γράφεται μέσα σε παρένθεση τι είναι και να ακολουθεί μετά την κατάλληλη στίξη, το όνομα της περιφέρειας. Π.χ. Ζάκυνθος (Ιόνια Νησιά), Ζάκυνθος (Νομός: Ιόνια Νησιά). Προτού καθιέρωσουμε το ελληνικό τοπωνύμιο θα πρέπει να γίνεται έλεγχος στο τρίτομο έργο της Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού: Γεωγραφικό Λεξικό Ελληνικών Τοπωνυμίων, 1983 έκδοση. Σ' αυτήν την τοπωνυμική βάση δεδομένων περιλαμβάνονται περίπου 85.000 ονόματα. Το έργο αυτό καθώς και το λεξικό των Κυπριακών τοπωνυμίων "A Complete Gazetteer of Cyprus" του Χριστοδούλου - Κωνσταντινίδη είναι μοναδικές ελληνικές βάσεις δεδομένων που είναι επεξεργασμένες με Η/Υ. Με τον έλεγχο αυτό αποφεύγεται η σύγχυση μεταξύ τοπωνυμίων με την ίδια σημασία..

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

Μια σωστά οργανωμένη βιβλιοθήκη δεν είναι απλώς χώρος συγκέντρωσης βιβλίων, περιοδικών και λοιπών τεκμηρίων. Θα πρέπει συγχρόνως να παρέχει στους αναγνώστες της τα εργαλεία που θα τους βοηθήσουν να βρουν τις πληροφορίες που ζητούν. Για να ανταποκριθούν ο βιβλιοθήκες σ' αυτήν την ανάγκη θα πρέπει να έχουν ευρετηριάσει θεματικά το υλικό τους, έντυπο, ηλεκτρονικό ή οπτικοακουστικό.

Παρουσιάζονται ο θεματικός κατάλογος της Εθνικής Βιβλιοθήκης, της Δημοσίας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ναυπάκτου, της Ζωσιμαίας Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης και ο Κατάλογος Θεμάτων για Λαϊκές και Παιδικές Βιβλιοθήκες του Κυριάκου Ντελόπουλου. Εκτός από τους παραπάνω έντυπους καταλόγους γίνεται και σύντομη αναφορά στον ηλεκτρονικό κατάλογο θεματικών επικεφαλίδων των σχολικών βιβλιοθηκών.

1. Κατάλογος Ελληνικών Θεματικών Επικεφαλίδων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος.

Άρχισε να σχηματίζεται το 1978 και δημοσιεύτηκε το 1990. Απηχεί το είδος και την εξέλιξη της συλλογής της Εθνικής Βιβλιοθήκης κατά το παραπάνω διάστημα και είχε ως υπόδειγμα τον κατάλογο θεματικών επικεφαλίδων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου.

Ο κατάλογος αυτός δεν ξανακυκλοφόρησε, ούτε έγινε κάποια ουσιαστική και δημόσια συζήτηση για τα σφάλματα και τις ασυνέπειες του και έτσι δεν είναι μόνο ελλιπής και ξεπερασμένος. Προβληματική είναι και η δομή του, ο τρόπος δηλαδή αναγραφής των θεματικών επικεφαλίδων. Με τα σύμβολα χ και χχ που χρησιμοποιούνται δεν υποδηλώνονται με σαφήνεια οι συσχετισμοί μεταξύ των θεματικών επικεφαλίδων και έτσι δημιουργούνται προβλήματα στην επιλογή της σωστής θεματικής επικεφαλίδας.

Δεν έχουν επίσης μεταφραστεί σημαντικά εγχειρίδια - βοηθήματα τα οποία χρησιμοποιούν όσοι ασχολούνται με τη θεματική ευρετηρίαση, το Subject Cataloging Manual: Subject Headings που συνοδεύεται με το ευρετήριο (Free-Floating Subdivisions: An Alphabetical Index). Στο τέλος του καταλόγου της Ε.Β.Ε. υπάρχει μια απλή μετάφραση των θεματικών υποδιαιρέσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ορισμένες κατηγορίες θεματικών επικεφαλίδων.

Δεν γίνεται αναφορά των πηγών που χρησιμοποιούνται για την απόδοση ή την καθιέρωση θεματικών επικεφαλίδων. Η μόνη πηγή - βοήθημα που αναφέρεται είναι το λεξικό Βιοϊατρικής Ορολογίας στο οποίο αποδίδεται στην ελληνική γλώσσα ο θησαυρός ιατρικών όρων Index Medicus. Αναφέρεται απλώς ότι χρησιμοποιήθηκε "μια μεγάλη σειρά

εγκυκλοπαιδειών ή λεξικών ορολογίας επιστημονικών όρων". Οι ειδικοί όροι δεν συνοδεύονται από επεξηγηματικό κείμενο με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται οι καταλογογράφοι να επιλέξουν μεταξύ θεματικών επικεφαλίδων με παρόμοια σημασία εκείνη που αποδίδει ακριβέστερα το περιεχόμενο του κάθε τεκμηρίου.

Κλείνοντας την παρουσίαση του θεματικού καταλόγου της Ε.Β.Ε. θα πρέπει να τονιστεί ότι η σύνταξη και η διαρκής επεξεργασία ενός τέτοιου καταλόγου δεν μπορεί να είναι έργο μιας και μόνο βιβλιοθήκης. Η Εθνική Βιβλιοθήκη θα πρέπει να παίξει συντονιστικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή, στην οποία θα πρέπει να συμμετέχουν βιβλιοθήκες διάφορες, ακαδημαϊκές, δημόσιες, δημοτικές καθώς και βιβλιοθήκες ειδικών ερευνητικών κέντρων. Έτσι θα συνταχθεί ένας άρτιος και χρηστικός κατάλογος ελληνικών θεματικών επικεφαλίδων που να μπορεί να χρησιμοποιείται από όλες τις ελληνικές βιβλιοθήκες.

2. Ο Αλφαβητικός Κατάλογος Θεματικών Περιγραφών της Παπαχαλαμπίου Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ναυπάκτου.

Κυκλοφόρησε το 1999, περιλαμβάνει περίπου 13.000 θεματικούς περιγραφείς οι οποίοι έχουν συνταχθεί σύμφωνα με τη δομή του γαλλικού προτύπου NFZ 44-070/86. Στον παραπάνω κατάλογο υπάρχει μια περιεκτική εισαγωγή όπου περιγράφεται εκτενώς η "φιλοσοφία" των θεματικών επικεφαλίδων και αναλύεται με σαφήνεια η δομή τους. Στον πρόλογο υπάρχει λίστα περιγραφών που προσδιορίζουν τη μορφή του υλικού (Form Subdivisions) καθώς και μια λίστα ανεπτυγμένων όρων, οι όροι δηλ. που αποτελούν υπόδειγμα (Pattern Heading) για ορισμένες θεματικές κατηγορίες. Είναι τέλος ο μόνος κατάλογος στον οποίο περιλαμβάνεται βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την σύνταξη του καταλόγου. Σ' αυτήν περιλαμβάνονται κατάλογοι θεματικών επικεφαλίδων αλλά και χρήσιμα λεξικά και ευρετήρια. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι παρά τις αδυναμίες του ο κατάλογος αυτός είναι ο "πιστότερος" στις θεματικές επικεφαλίδες της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου.

3. Κατάλογος Θεματικών Επικεφαλίδων και Θεματικών Όρων της Ζωσιμαίας Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ιωαννίνων.

Κυκλοφόρησε το 1999 και για την δημιουργία των τυποποιημένων θεματικών όρων και θεματικών επικεφαλίδων χρησιμοποιήθηκαν ο κατάλογος θεματικών επικεφαλίδων της ΕΒΕ και ο αντίστοιχος της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου. Στον παραπάνω κατάλογο περιλαμβάνονται εκτός από θεματικές επικεφαλίδες και θεματικοί όροι γιατί το σύστημα ΑΒΕΚΤ που χρησιμοποιούν οι περισσότερες δημόσιες βιβλιοθήκες δεν παρέχει την δυνατότητα θεματικής αναζήτησης του υλικού μέσω θεματικών επικεφαλίδων. Ο κατάλογος ξεπεράστηκε γιατί τέθηκε σε λειτουργία το ΑΒΕΚΤ 5.0 όπου παρέχεται η δυνατότητα αναζήτησης μέσω θεματικών επικεφαλίδων. Έτσι θα πρέπει να υπάρχει νεότερη έκδοση του σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή. Σ' αυτήν θα πρέπει να υπάρχουν διασυνδέσεις μεταξύ των θεματικών όρων. Θα πρέπει επίσης να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στην επιλογή των όρων που χρησιμοποιούνται για να αποφεύγεται η χρήση συνώνυμων όρων όπως συμβαίνει στην παρούσα έκδοση. Απαραίτητο είναι επίσης να υπάρχει και στοιχειώδης έστω βιβλιογραφία όπου να περιλαμβάνονται τα βοηθήματα που χρησιμοποιούνται για τη σύνταξη των θεματικών επικεφαλίδων.

4. Κατάλογος Θεμάτων για Λαϊκές και Παιδικές Βιβλιοθήκες του Κυριάκου Ντελόπουλου.

Εκδόθηκε το 1986 από το Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου. Είχε ως πρότυπο την έκδοση του αμερικανικού καταλόγου Sears List of Subject Headings. Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιοτυπίες των ελληνικών βιβλίων ο συντάκτης έκανε προσαρμογές σε πολλά σημεία. Έτσι άλλες θεματικές περιοχές αναπτύχθηκαν, ενώ σε άλλες έγιναν απλουστεύσεις. Έτσι αν και σχεδιάστηκε για να εξυπηρετήσει μικρές κυρίως βιβλιοθήκες και για να χρησιμοποιείται παράλληλα με το Δεκαδικό Σύστημα Dewey, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί και από μεγάλες βιβλιοθήκες ή βιβλιοθήκες που χρησιμοποιούν το LC.

Ιδιαίτερα πετυχημένη είναι η ανάπτυξη των θεματικών επικεφαλίδων σχετικά με τη νεώτερη ελληνική ιστορία.

5. Ηλεκτρονικός Κατάλογος των Σχολικών Βιβλιοθηκών.

Η θεματική ευρετηρίαση του έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού των σχολικών βιβλιοθηκών έγινε από τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης. Η ανάθεση σ' αυτήν του παραπάνω έργου στάθηκε η αφορμή για να γίνει μια ολοκληρωμένη προσπάθεια για την απόδοση στα ελληνικά θεματικών επικεφαλίδων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου που αφορούν σε πολλούς τομείς της γνώσης. Αποδόθηκαν όσες χρησιμοποιήθηκαν για την τεκμηρίωση του σχετικού υλικού, ενώ είχε προηγηθεί η μετάφραση των Free-Floating Subdivisions: An Alphabetical Index. Σε κάθε τεκμήριο υπάρχουν οι πρωτότυπες θεματικές επικεφαλίδες της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου και οι αντίστοιχες ελληνικές. Όταν δεν υπάρχει θεματική επικεφαλίδα στα αγγλικά αντίστοιχη, χρησιμοποιείται μόνο ο αντίστοιχος ελληνικός όρος όπως γίνεται π.χ. με το θέμα Κομειδύλιο γιατί δεν υπάρχει αντίστοιχος όρος για αυτό το θεατρικό είδος.

Έγινε προσπάθεια να διατηρηθεί η δομή των αντίστοιχων θεματικών επικεφαλίδων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου. Τροποποιήσεις έγιναν όταν με την υπάρχουσα μορφή δεν ήταν δυνατόν να αποδοθούν στα ελληνικά. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα χρησιμοποιήθηκαν θεματικές επικεφαλίδες που είχαν καταργηθεί και άλλοτε η απόδοση βασίστηκε στο επεξηγηματικό σημείωμα που συνοδεύει την αντίστοιχη επικεφαλίδα στον κατάλογο της LC π.χ. ο όρος Language acquisition αποδόθηκε ως Γλώσσα, Μητρική--Εκμάθηση και ο όρος Readers ως Αγγλική γλώσσα-Εγχειρίδια εκμάθησης.

Έγινε επίσης προσπάθεια κάθε αγγλικός όρος να αντιστοιχεί με ένα και μόνο ελληνικό. Όπου αυτό δεν ήταν δυνατόν προτιμήθηκε να αποδοθεί με διαφορετικούς τρόπους, π.χ. ο όρος Ethnology αποδόθηκε και ως Κοινωνική Ανθρωπολογία και ως Εθνικές Ομάδες. Σε κάθε περίπτωση τέλος χρησιμοποιούμε την τρέχουσα ορολογία. Έτσι προτιμήσαμε να χρησιμοποιήσουμε τους όρους Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια για τις σχετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες αντί για τους όρους Στοιχειώδης και Μέση.